

AFPRØVNING

Model for tidlig opsporing
og indsats i grundskolen

Psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykisk lidelse hos børn og unge

**Psykisk mistrivsel og tidlige tegn på
psykisk lidelse hos børn og unge**

Model for tidlig opsporing og indsats i grundskolen

© Sundhedsstyrelsen, 2023

Publikationen kan frit refereres
med tydelig kildeangivelse.

Sundhedsstyrelsen
Islands Brygge 67
2300 København S

www.sst.dk

Design og layout: Sundhedsstyrelsen
Foto: Sundhedsstyrelsen

Udgivet af Sundhedsstyrelsen
September 2023

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
1.1. Formål	6
1.2. Målgruppe	6
Boks 1: Kort om psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykisk lidelse	7
2. Sammenfatning	8
3. Organisering af samarbejde og kendte handleveje	10
3.1. Samarbejde og handleveje i den tidlige opsporing i grundskolen	10
Værktøj 1: Organisering af samarbejde og handleveje ved bekymring om psykisk mistrivsel	10
3.2. Beskrivelse af lokale indsatser og handleveje	12
Boks 2: Implementering i praksis	13
4. Fælles vidensgrundlag om psykisk mistrivsel og psykisk lidelse	14
4.1. Psykiske lidelser hos børn og unge	15
4.2. Beskyttende og belastende faktorer	15
4.3. Bekymrende adfærd	16
Værktøj 2: Refleksions- og dialogredskab om tegn på psykisk mistrivsel	16
Boks 3: Implementering i praksis	17
5. Anvendelse af SDQ-værktøjet og udpegning af ressourcepersoner	18
5.1. Hvad er SDQ?	18
5.2. Anvendelse af SDQ i grundskolen	19
5.3. Ressourcepersonernes rolle	20
Boks 4: Implementering i praksis	21
Bilagsfortegnelse	22
1. SDQ-skema: Forældre til børn på 4-10 år	24
2. SDQ-skema: Pædagogisk personale til børn/unge på 4-10 år	26
3. SDQ-skema: Forældre til børn/unge på 11-17 år	28
4. SDQ-skema: Pædagogisk personale til børn/unge på 11-17 år	30
5. SDQ-skema: Elev på 11-17 år	32

1. Indledning

Et stigende antal børn og unge er i psykisk mistrivsel, og mere end hvert syvende barn eller ung får diagnosticeret mindst én psykisk lidelse, inden de fylder 18 år¹. Psykisk mistrivsel og psykisk lidelse hos børn og unge kan have store konsekvenser for deres udviklingsmuligheder, ligesom det kan påvirke deres trivsel og funktion i hjemmet og i skolen samt samværet med jævnaldrende. Dertil kommer de konsekvenser, det kan give for den enkelte familie.

Psyriske lidelser debuterer ofte i barndommen, hvor halvdelen viser sig før 14-årsalderen. Unge i psykisk mistrivsel og med psyriske lidelser kan have begyndende tegn på mistrivsel allerede i indskolingsalderen.

For børn med udviklingsforstyrrelser som autisme og ADHD vil de ofte vise tegn på mistrivsel inden for de første leveår², og det er således muligt at igangsætte forebyggende indsatser tidligt. Forskningen viser, at der i dag kan gå flere år, før børn og unge i psykisk mistrivsel får den rette hjælp³. Med den rette tidlige indsats er det muligt at forebygge eller forsinke udviklingen af psykisk lidelse samt afværge de følgevirkninger, der kan opstå som en konsekvens af en uopdaget udviklingsforstyrrelse⁴.

I grundskolen har man en stor opgave i at arbejde med trivsel og inklusion. Opstår der udfordringer eller mistrivsel hos nogle elever, er det skolens opgave at afprøve pædagogiske indsatser rettet mod

barnet/den unge samt etablere klasseindsatser, der kan medvirke til at afhjælpe udfordringerne. I dette materiale refereres der til dette arbejde som de forebyggende og foregribende faser. Mange børn vil have gavn af sådanne indsatser, men for de børn, som er i psykisk mistrivsel eller har en psykisk lidelse, vil der ofte være et behov for, at barnet/den unge får en sundhedsfaglig indsats tidligt i livet med henblik på at undgå høj mistrivsel. Denne indsats skal foregå i forlængelse af og/eller sideløbende med de pædagogiske indsatser i skolen.

Det pædagogiske personale i grundskolen har grundet deres daglige kontakt til børnene/de unge, samt via samarbejdet med barnets forældre og primære voksne, indgående kendskab til de enkelte børn/unge. Det pædagogiske personale spiller derfor en nøglerolle i forhold til at blive opmærksomme på tidlige tegn på psykisk mistrivsel og psyriske lidelser hos børn/unge.

Baggrund

Med aftale om udmøntning af reserven til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet (SSA-reserven) for 2023 er der afsat 13,2 mio. kr. i 2023 til et initiativ om tidlig indsats og forebyggelse af psykisk mistrivsel og psyriske lidelser hos børn og unge. Initiativet er en del af den politiske aftale om en 10-årsplan for psykiatri og mental sundhed fra september 2022⁵, som tager afsæt i Sundhedsstyrelsens og Social- og Boligstyrelsens faglige oplæg til en 10-årsplan⁶.

¹ Dalsgaard, S. et al. Incidence Rates and Cumulative Incidences of the Full Spectrum of Diagnosed Mental Disorders in Childhood and Adolescence (2019). JAMA Psychiatry.

² Statens Institut for Folkesundhed, "Psyriske mistrivsel og psyriske sygdom blandt børn og unge – En undersøgelse af 0-16-årige i Region Hovedstaden" (2023): www.regionh.dk/til-fagfolk/Sundhed/Tvaersektorielt-samarbejde/samarbejdspulje-og-forebyggelse/Documents/Psyriske%20mistrivsel%20og%20psyriske%20sygdom%20blandt%20b%C3%B8rn%20i%20Region%20Hovedstaden.pdf

³ Hansen AS et al. Help-seeking pathways prior to referral to outpatient child and adolescent mental health services. Clinical Child Psychology and Psychiatry. (2021);26(2):569-585. doi:10.1177/1359104521994192

⁴ Jeppesen et al. Vidensråd for Forebyggelse, (2020); Holstein et al. Vidensråd for Forebyggelse, (2021)

⁵ Sundhedsministeriet, "Aftale om en 10-årsplan for psykiatrien og mental sundhed" (2022): <https://sum.dk/nyheder/2022/september/bred-aftale-om-en-10-aarsplan-for-psykiatrien-og-mental-sundhed>

⁶ Sundhedsstyrelsen, "Fagligt oplæg til en 10-årsplan: Bedre mental sundhed og en styrket indsats til mennesker med psyriske lidelser" (2022): <https://www.sst.dk/da/udgivelser/2022/fagligt-oplaeg-til-en-10-aarsplan>

Sundhedsstyrelsen og Styrelsen for Undervisning og Kvalitet udmønter på den baggrund en pulje til afprøvning af en model for tidlig indsats i grundskolen. Til brug for afprøvningen har styrelserne med rådgivning fra en bredt sammensat ekspertgruppe udviklet nærværende materiale.

I materialet beskrives en model til at arbejde systematisk med tidlig indsats og opsporing af børn og unge i psykisk mistrivsel og med tidlige tegn på psykiske lidelser i grundskolen. Modellen indeholder tre dele:

1. Organisering af samarbejdet og kendte hand-
leveje
2. Fælles vidensgrundlag om psykisk mistrivsel
og psykisk lidelse
3. Anvendelse af SDQ -værktøjet i grundskolen
og udpegning af ressourcepersoner

På baggrund af den erfaring og viden, som indsamles i kommunerne i forbindelse med afprøvningen af modellen, vil materialet blive justeret. Derefter vil det blive vurderet, om modellen kan danne grundlag for egentlige nationale anbefalinger til tidlig opsporing af psykisk mistrivsel og tegn på psykiske lidelser hos børn og unge.

Den beskrevne model skal ses i sammenhæng med initiativet om et lettere behandlingstilbud til børn og unge, som implementeres fra 2024 og frem, i kommunerne, som en del af den politiske aftale om en 10-årsplan for psykiatri og mental sundhed. Modellen skal understøtte at børn og unge, hvor det vurderes aktuelt, kan tilbydes et lettilgængelige tilbud.

1.1. Formål

Det overordnede og langsigtede mål med initiativet er at forebygge udvikling og forværring af psykiske lidelser hos børn og unge.

Modellen beskrevet i nærværende materiale har til formål at understøtte det pædagogiske personale i grundskolen med at opspore begyndende psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykiske lidelser hos børn/unge, samt understøtte dialogen mellem personalet og andre faggrupper, når der er opstået bekymring for et barn/en ung.

Materialet har udelukkende fokus på den tidlige opsporing og indsats til børn og unge, der har behov for en systematisk opfølgning og eventuelt et lettere behandlingstilbud. Dermed beskriver materialet ikke pædagogiske metoder i arbejdet med trivsel og inklusion i grundskolen.

Modellen skal således understøtte kommuner, skoleledelser og det pædagogiske personale i at:

- Opspore de børn og unge som viser tegn på psykisk mistrivsel, så der kan iværksættes en tidlig indsats.
- Følge et barns udvikling systematisk og omsætte den viden, der etableres om barnet, i det pædagogiske arbejde med barnet og med klassen.
- Understøtte det pædagogiske arbejde med et refleksions- og dialogredskab, som kan kvalificere og systematisere dialogen om et barn i psykisk mistrivsel og tydeliggøre handleveje, når et barn har behov for en indsats uden for skolen.
- Bidrage til en fælles forståelse og et fælles sprog på tværs af det pædagogiske personale, ressourcepersoner på skolen, barnet og dets forældre, primære voksne samt øvrige samarbejdspartnere i eksempelvis PPR, lettere behandlingstilbud i kommunerne og børne- og ungdomspsykiatrien, herunder at understøtte beslutninger om at opsøge tilbud uden for skolen.

1.2. Målgruppe

Målgruppen for tidlig opsporing og tidlig indsats er børn og unge med begyndende psykisk mistrivsel eller tidlige tegn på psykiske lidelser i grundskolen. Modellen implementeres på hele skolen. Såfremt skolen har specialklasser, bør implementeringen tage højde for eventuelle særlige behov i den forbindelse.

Nærværende materiale skal understøtte den lokale implementering af modellen, og materialet henvender sig dermed til følgende tre målgrupper, som spiller en central rolle i implementeringen. Igennem materialet beskrives de tre målgruppers rolle i forhold til udvikling og afprøvning af modellen:

• Puljeansøger

Det er kommunalforvaltningen, som skal søge puljen gerne i samarbejde med en forskningsinstitution eller andre aktører (herefter kaldet *puljeansøger*). Puljeansøger skal, i tæt dialog med skoleledelsen, udvikle og afprøve implementering af den nedenfor beskrevet model.

• Skoleledelse

Skoleledelsen skal, i samarbejde med puljeansøger, implementere modellen beskrevet i dette materiale og derigennem styrke skolens arbejde med tidlig opsporing, herunder stille de nødvendige ressourcer til rådighed.

• Pædagogisk personale og ressourcepersoner

Det pædagogiske personale er de fagprofessionelle, som varetager undervisning og andre pædagogiske opgaver på en skole. De udvalgte ressourcepersoner på skolen skal kende og anvende elementerne i modellen og derigennem styrke skolens arbejde med tidlig opsporing. Resten af det pædagogiske personale skal anvende refleksions- og dialogredskabet og have kendskab til de handleveje, som knytter sig til modellen.

Det er relevant for andre på børne- og ungeområdet at have kendskab til modellen, for eksempel PPR, lettere behandlingstilbud i kommunerne, almen praksis og børne- og ungdomspsykiatrien.

Boks 1: Kort om psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykisk lidelse

1. Psykisk mistrivsel og psykiske lidelser optræder hyppigt hos børn og unge. Mere end hvert syvende barn eller ung diagnosticeres med mindst én psykisk lidelse, inden de fylder 18 år.
2. Det er muligt at opdage børn og unges psykiske mistrivsel og psykiske lidelser tidligt. Udviklingsforstyrrelser som for eksempel ADHD og autisme er kendetegnet ved, at de første tegn allerede viser sig inden eller i indskolingsalderen. Men ofte sættes der først ind, når mistrivlsen eller den psykiske lidelse er blevet alvorlig.
3. En tidlig indsats over for psykisk mistrivsel kan forebygge forværring af trivlsen, og udvikling af psykiske lidelser som depression og angst. En tidlig indsats kan også forebygge, at der opstår andre sundhedsmæssige og sociale problemer som følge af mistrivlsen.
4. Det pædagogiske personale er tæt på barnet/den unge, forældre eller de primære voksne og vil sammen ofte være dem, der får den første bekymring om psykisk mistrivsel hos et barn.
5. For at det pædagogiske personale kan handle på deres bekymring, skal skolen og kommunen beskrive tydelige handleveje, herunder hvilke ressourcepersoner det pædagogiske personale kan inddrage, og hvordan og hvornår psykologiske behandlingstilbud i kommunen skal inddrages. Disse handleveje skal være kendt af hele det pædagogiske personale.
6. SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) er et kort spørgeskema, som kan bidrage til at identificere psykisk mistrivsel. SDQ er et valideret og udbredt værktøj som anvendes til dialog med forældre, de primære voksne og andre fagprofessionelle på tværs af sektorer.

2. Sammenfatning

Model for tidlig opsporing og indsats i grundskolen

Materialet beskriver modellen, der kan styrke kommunens arbejde med tidlig opsporing af børn og unge med psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykiske lidelser. Modellen indeholder tre dele, som uddybes i det følgende.

Del 1

Organisering af samarbejde og kendte handleveje

Formål

Formålet med del 1 er at skabe et systematisk og robust samarbejde på tværs af aktører om tidlig opsporing og tidlig indsats overfor psykisk mistrivsel samt sikre tydelige og kendte handleveje for det pædagogiske personale og ressourcepersoner, når der opstår bekymring for et barn.

Indhold

Tidlig opsporing af børn og unge med psykisk mistrivsel eller tidlige tegn på psykisk lidelse i grundskolen kræver et systematisk samarbejde mellem kommune og skole, hvor alle involverede parter kender eget ansvar og handleveje. I del 1 præsenteres organisering af samarbejdet, herunder at der bør udpeges ressourcepersoner på skolerne, som har viden om tegn på psykisk mistrivsel og kan understøtte en indsats for disse børn/unge. Det beskrives endvidere, hvordan kommuner og skoler kan etablere tydelige handleveje under hele forløbet, fra det pædagogiske personale får den første bekymring om mistrivsel, og frem til at et barn eller en ung eventuelt skal henvises til et lettere behandlingstilbud i kommunen. Kommunen og skolen skal i samarbejde beskrive viften af relevante behandlingstilbud for målgruppen og beskrive lokale handleveje, når de kontaktes af det pædagogiske personale på baggrund af en bekymring for et barn/en ung med begyndende psykisk mistrivsel eller tidlige tegn på psykiske lidelser.

Værktøj 1

Organisering af samarbejde og handleveje ved bekymring om psykisk mistrivsel

Læs mere

Kapitel 3.

Del 2

Fælles vidensgrundlag om tidlige tegn på psykisk mistrivsel og psykisk lidelse

Formål

Formålet med del 2 er at øge opmærksomhed og give et fælles vidensgrundlag, som kan understøtte og kvalificere dialogen om begyndende psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykiske lidelser hos det pædagogiske personale i grundskolen.

Indhold

Pædagogisk personale har som følge af deres daglige kontakt til barnet/den unge, samt til forældre eller primære voksne, gode forudsætninger for at blive opmærksomme på børn og unge med psykisk mistrivsel.

I denne del præsenteres viden om tegn på psykisk mistrivsel og psykiske lidelser hos børn og unge som udbredes blandt det pædagogiske personale. Derudover præsenteres et redskab om tegn på psykisk mistrivsel hos børn og unge, som kan anvendes til refleksion og dialog mellem det pædagogiske personale, ressourcepersoner på skolen og som afsæt for dialog med barnet/den unge og forældrene eller primære voksne, når der er begyndende bekymring.

Værktøj 2

Refleksions- og dialogredskab om tegn på psykisk mistrivsel til det pædagogiske personale

Læs mere

Kapitel 4.

Del 3

Anvendelse af SDQ-værktøjet i grundskolen og udpegning af ressourcepersoner

Formål

Formålet med del 3 er at understøtte et systematisk arbejde, samt et fælles sprog og en fælles forståelse på tværs af faggrupper, når der er bekymring om psykisk mistrivsel eller tidlige tegn på psykiske lidelser for et barn eller en ung. Herunder understøtte, at fagpersoner på skolen kan pege på, hvornår et barn har behov for en indsats uden for skolen.

Indhold

I del 3 præsenteres spørgeskemaet SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire), som kan anvendes, når det pædagogiske personale i samarbejde med en ressourceperson vurderer, at der er behov for at gå videre med en bekymring for at finde ud af, om barnet har behov for en indsats uden for skolen.

SDQ er et fagligt anerkendt værktøj, som blandt andet kan anvendes til tidligt at opspore de børn og unge, som er i risiko for at udvikle psykisk mistrivsel samt psykiske lidelser.

I skolen fungerer spørgeskemaet som afsæt for dialog på tværs af fagpersoner, på tværs af det pædagogiske og det sundhedsfaglige område. Det kan udfyldes af både barnet/den unge selv, det pædagogisk personale, ressourcepersoner, forældre eller primære voksne, når der er opstået bekymring for et barns trivsel. I del 3 beskrives desuden rollen som ressourceperson. Ressourcepersonen har ansvaret og kompetencerne til at igangsætte og gennemføre en SDQ, når der er bekymring om psykisk mistrivsel, samt handle relevant på baggrund af dialog om resultatet.

Værktøj 3

SDQ – spørgeskema, som anvendes af ressourcepersoner og kan udfyldes af forældre, primære voksne, børn fra 11 år og det pædagogiske personale samt andre fagpersoner omkring barnet.

Læs mere

Kapitel 5.

3. Organisering af samarbejde og kendte handleveje

Dette kapitel omhandler del 1 i modellen for tidlig opsporing og indsats i grundskolen, jf. boksen på side 8. Her præsenteres organisering af samarbejdet og overordnede handleveje, når der opstår en bekymring om psykisk mistrivsel hos et barn eller en ung i grundskolen.

Forløbet, fra den første bekymring om mistrivsel og frem til en eventuel beslutning om at et barn eller en ung har behov for en indsats uden for skolen, beskrives i tre faser. Det beskrives endvidere, hvem der har ansvaret i de forskellige faser og hvilke redskaber og værktøjer, der anvendes hvornår.

Det er kommunens og skolens ansvar, at der er etableret samarbejdsstrukturer og kendte handleveje, og kapitlet introducerer også, hvordan kommunen kan arbejde hermed.

3.1. Samarbejde og handleveje i den tidlige opsporing i grundskolen

I det følgende beskrives tre faser i forløbet for et barn med psykisk mistrivsel og/eller tidlige tegn på psykisk lidelse. Fra den første bekymring hos det

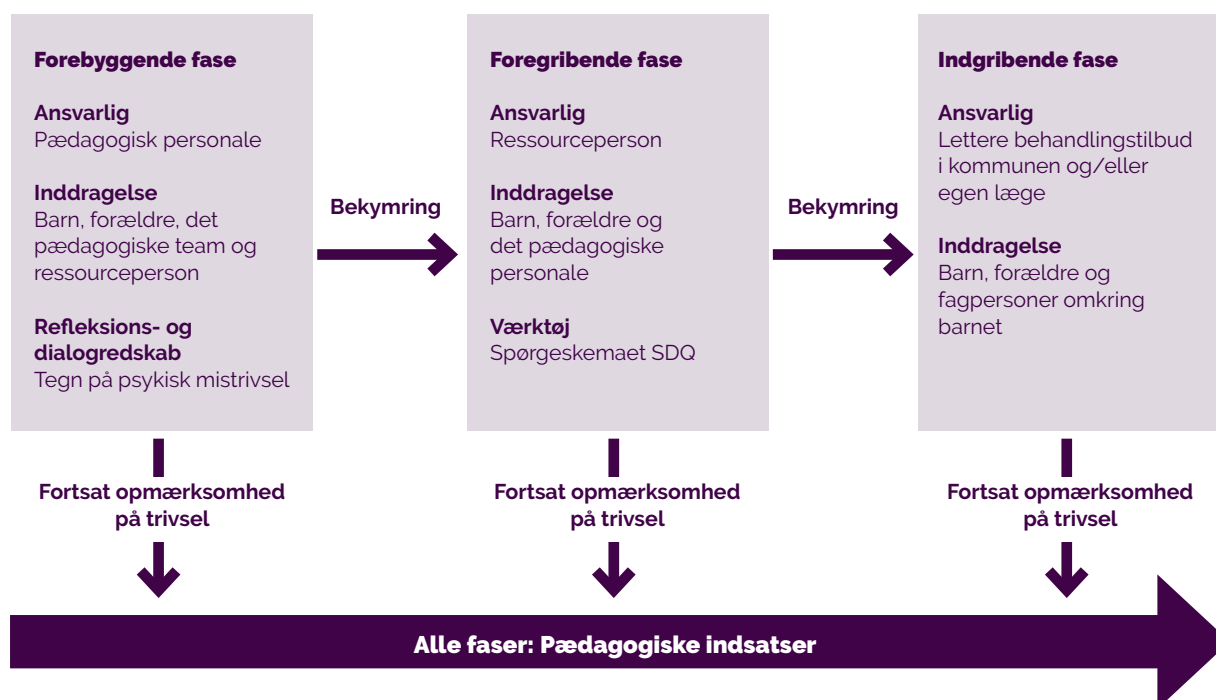
pædagogiske personale til barnet eventuelt henvises til en indsats uden for skolen, for eksempel et lettere behandlingstilbud i kommunen eller almen praksis, på baggrund af bekymringen. Det beskrives, hvem der er ansvarlige i de forskellige faser, og hvem der vurderer, om der er behov for at gå videre til næste fase.

I alle tre faser vil der være behov for at iværksætte samtidige indsatser i skolen for at fremme trivslen for det enkelte barn/ung.

Det er vigtigt, at indsatser i skolen og forløbet med afklaringen af, hvorvidt der er behov for yderligere indsatser uden for skolen, forgår sideløbende med hinanden og dermed ikke træder i stedet for hinanden.

Nedenstående figur (figur 1) illustrerer de tre faser i forhold til hvem der har ansvaret for at handle på bekymringen om psykisk mistrivsel og/eller tidlige tegn på psykiske lidelser i de enkelte faser. Hvilke aktører, der skal inddrages, og hvilke redskaber og værktøjer der kan inddrages i arbejdet, er ligeledes illustreret. De tre faser uddybes efterfølgende.

Værktøj 1: Organisering af samarbejde og handleveje ved bekymring om psykisk mistrivsel

3.1.1. Den forebyggende fase: Pædagogisk personale bliver opmærksom på tegn på psykisk mistrivsel

Når det pædagogiske personale, forældrene eller de primære voksne bliver bekymrede for barnets eller den unges psykiske trivsel enten derhjemme eller i skolen, indleder det pædagogiske personale en dialog med barnet/den unge og forældrene/de primære voksne om dette. Her kan det blandt andet aftales, hvilke trivselsfremmende indsatser der kan iværksættes i klassen og eventuelt derhjemme. Det pædagogiske personale vurderer behovet for at inddrage skolens ressourceperson med henblik på at blive klogere på barnets behov for indsatser i og eventuelt også uden for skolen. Rollen som ressourceperson uddybes i afsnit 5.3.

I kapitel 3, side 16 præsenteres refleksions- og dialogredskabet. Redskabet beskriver fem punkter, som hver især kan indikere, at barnet er i psykisk mistrivsel. Redskabet bør kendes af det pædagogiske personale og anvendes som afsæt for faglige refleksioner og dialog om det enkelte barns trivsel mellem forældre, pædagogisk personale, barnet selv og andre fagpersoner omkring barnet.

3.1.2. Den foregribende fase: Ressourceperson afklarer behov for indsatser uden for skolen

Når det pædagogiske personale inddrager skolens ressourceperson er det denne person, som skal vurdere, om der er behov for at gennemføre en SDQ (se kapitel 5). SDQ kan understøtte og strukturere den fortsatte dialog med barn og forældre, ligesom den kan fungere som beslutningsstøtte, når ressourcepersonen i dialog med barn, forældre og pædagogisk personale skal vurdere, om der er behov for indsatser uden for skolen. Hvis der er tvivl om, hvad der kan være den rette indsats for barnet, kan der indhentes faglig sparring hos relevante

parter lokalt eksempelvis PPR, det lettere behandlingstilbud i kommunerne eller anden relevant kommunal instans. Ligeledes kan resultaterne af SDQ'en danne ramme for en videre dialog om relevante indsatser i regi af skolen med henblik på at bringe barnet/den unge tilbage i trivsel.

3.1.3. Den indgribende fase: Henvisning til indsatser uden for skolen

Hvis ressourcepersonen med inddragelse af de relevante aktører, herunder barnet og forældrene/primære voksne, vurderer, at der er behov for og et ønske fra familien om indsatser uden for skolen, støttes barnet/den unge og familien i at få kontakt til det rette tilbud i kommunen.

3.1.4. Sideløbende i alle tre faser: Pædagogiske indsatser

Det er væsentligt, at indsatsen for et barn eller en ung med psykisk mistrivsel går på to ben på den måde, at der sideløbende med, at der sker en vurdering af det enkelte barns behov for en indsats uden for skolen også etableres pædagogiske indsatser i forhold til at fremme trivslen som både er rettet mod klassen samt det enkelte barn. Såfremt det pædagogiske personale, ressourcepersonen, samt forældre/primære voksne vurderer, at der ikke er behov for at henvise til lettere tilgængeligt tilbud, er det således også vigtigt, at der fortsat er opmærksomhed på barnets psykiske trivsel, og at der fortsat er trivselsfremmende indsatser i skolen. Hvis ressourcepersonen henviser barnet til en behandlingsindsats er det en fordel, at der er et tæt koordineret og tværprofessionelt samarbejde mellem behandlingstilbuddet, det pædagogiske personale, forældrene og barnet. På denne måde kan man sikre, at indsatsen i behandlingstilbuddet og den igangværende pædagogiske indsats i skolen jævnlige afstemmes, evalueres og justeres i forhold til barnets/den unges trivsel og udvikling.

3.2. Beskrivelse af lokale indsatser og handleveje

Der vil være forskel på, hvordan indsatsen organiseres på tværs af kommunerne. Derfor er det vigtigt, at den enkelte kommune, gerne i samarbejde med skoleledelsen, kortlægger og beskriver lokale indsatser og handlevejene hertil med afsæt i værktøj 1 side 10.

Det er en forudsætning for indsatsen med tidlig opsporing, at kommunen har relevante tilbud til børn og unge i psykisk mistrivsel, herunder lettere behandlingstilbud, som barnet/den unge kan henvises til ved bekymring om psykisk mistrivsel eller psykisk lidelse.

Det er vigtigt, at det pædagogiske personale og ressourcepersoner kender handleveje og indsatser. Ligesom forældrene og barnet bør tænkes ind i handlevejene, så det er sikret, at de inddrages tidligt og løbende som vist i værktøj 1 side 10. Det bør overvejes, hvilke øvrige aktører, der skal kende til kommunens handleveje og indsatser.

I boksen er en række spørgsmål, der kan hjælpe kommunen og skolen med at kortlægge og beskrive de lokale indsatser og handleveje.

Refleksionsspørgsmål

- Hvilke lettere behandlingstilbud er der i kommunen til børn med tegn på psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykiske lidelser?
- Hvordan henvises børn til dette tilbud?
- Hvem gør hvad, når skolen har et barn, som har behov for en indsats udenfor skolen?
- Hvilke andre typer tilbud er der i kommunen til børn, som viser sig at have behov for andre typer af indsatser end indsatser rettet mod psykisk mistrivsel?
- Hvornår og hvordan inddrages forældre?
- Hvordan understøttes tilbuddet med pædagogiske indsatser i skolen og barnets øvrige kontekst?

Boks 2: Implementering i praksis

I nedenstående er listet en række opmærksomhedspunkter i forbindelse med det lokale arbejde med at beskrive samarbejde og handleveje. Opmærksomhedspunkterne er målrettet materialets tre målgrupper.

- **Puljeansøger** skal i dialog med skolelederen kortlægge og beskrive de lokale rammer for implementering af modellen, herunder:
 - Lokale handleveje/procedurer
 - Lokale tilbud til målgruppen

Det er en forudsætning, at kommunen har en relevant vifte af tilbud til børn og unge i psykisk mistrivsel, herunder et lettere behandlingstilbud, som opsporingen kan rettes imod, samt at tilbuddene har afsat de fornødne ressourcer til at kunne imødekomme de børn og unge, som opspores gennem projektet. Forældre, primære voksne og barnet tænkes ind i handlevejene, så det er sikret, at de inddrages tidligt og løbende.

- **Skoleledelsen** (eventuelt i samarbejde med kommune/forvaltning, hvis det er PPR eller sundhedsplejerske) udbreder kendskabet til de lokale handleveje blandt pædagogisk personale, øvrig relevant personale og forældre. Handlevejene implementeres som en del af den daglige praksis. Skolelederen følger implementeringen og sikrer sig, at handlevejene virker efter hensigten.
- **Det pædagogiske personale og de udpegede ressourcepersoner** arbejder i overensstemmelse med de lokale handleveje.

4. Fælles vidensgrundlag om psykisk mistrivsel og psykisk lidelse

Dette kapitlet omhandler del 2 i modellen for tidlig opsporing og indsats i grundskolen, jf. boksen på side 8. I denne del præsenteres udvalgt baggrundsviden om psykisk mistrivsel og tidlige tegn på psykiske lidelser hos børn og unge samt et refleksions- og dialogredskab, som giver et nemt tilgængeligt overblik over mulige tegn på psykisk mistrivsel hos børn og unge. Tilsammen udgør det et vidensgrundlag, som udbredes blandt skolens pædagogiske personale i grundskolen med henblik på at understøtte opmærksomheden på og dialogen om psykisk mistrivsel hos et barn eller en ung. Det pædagogiske personale skal ikke have indgående viden om årsager til eller kendskab til psykisk mistrivsel eller psykiske lidelser, men det er hensigten, at det pædagogiske personale gennem vidensgrundlaget får en fælles viden og en fælles forståelse for tidlige tegn på psykisk mistrivsel og psykiske lidelser, som kan indgå i det daglige pædagogiske arbejde. Det besluttet lokalt, hvordan udbredelsen skal ske.

Psykisk mistrivsel hos børn og unge

De fleste børn og unge vil opleve negative følelser som vrede, ængstelse og tristhed en gang imellem. Disse følelser kan opstå som en sund reaktion på belastninger, der overstiger barnets ressourcer, og kan endda være hensigtsmæssige, da de kan bidrage til at fortælle, hvad der betyder noget for barnet.

Mange børn og unge er i stand til at håndtere negative følelser, så de ikke påvirker deres evne til at fungere i hverdagen. For nogle børn kan negative følelser dog blive meget stærke, længerevarende og/

eller optræde hyppigt, så de kommer til at påvirke barnets/den unges evne til at fungere i hverdagen. I disse situationer er der tale om psykisk mistrivsel⁸.

Der kan være mange årsager til psykisk mistrivsel hos børn og unge. For nogle udspringer mistrivseln af belastninger hjemme eller i skolen eksempelvis, mens det for andre kan skyldes en underliggende psykisk lidelse eller udviklingsforstyrrelse, for eksempel autisme eller ADHD, som påvirker evnen til at fungere i hverdagen. For sidstnævnte gruppe kan der være behov for udredning og eventuelt sundhedsfaglig behandling i tillæg til relevante pædagogiske indsatser.

Det vil være forskelligt, hvordan det enkelte barn reagerer på mistrivsel, og i hvilken grad mistrivseln påvirker barnets hverdag. Vurderingen af, hvorvidt barnet/den unge har behov for støtte/behandling, vanskeliggøres af, at tegn på psykisk mistrivsel generelt er hyppigt forekommende hos børn og unge, og de mest almindelige tegn er ofte uspecifikke og forbigående. Alvorsgraden afhænger desuden af, om udfordringerne belaster barnet/den unge og påvirker den daglige funktion⁹.

Længerevarende psykisk mistrivsel kan øge risikoen for udvikling eller forværring af psykisk lidelse senere i livet, og det er derfor særligt relevant at sætte ind med opsporende og forebyggende tiltag¹⁰. En sådan tidlig indsats vil kunne have en betydelig gavnlig effekt for det enkelte barn, familien og skolen ved at tage hånd om udfordringer tidligt og systematisk, inden vanskelighederne forværres.

I forhold til at sikre en tidlig indsats for børn og unge i psykisk mistrivsel spiller fagpersoner i barnets og den unges omgivende miljø en væsentlig rolle. Med denne model får det pædagogiske personale i grundskolen viden om, hvornår og hvordan de skal reagere på tegn på psykisk mistrivsel, som viser sig i form af bekymrende adfærd, samt viden om belastende faktorer, som de skal være opmærksomme på.

Psykisk mistrivsel defineres som et eller flere tegn på, at den enkeltes mentale sundhed er påvirket, men uden at der er tale om en egentlig klinisk defineret psykisk lidelse. Der vil ofte være tale om uspecifikke vanskeligheder af varierende intensitet og varighed, som fx lettere grader af uro, adfærdsproblemer, tristhed, nedsat energi, forstemthed, søvnproblemer mv. Samtidig kan livskvaliteten og funktionsevnen være påvirket i varierende grad.

Kilde: Fagligt oplæg til en 10-årsplan, Sundhedsstyrelsen og Social- og Boligstyrelsen (2022)

⁸ Vidensråd for forebyggelse, "Mental sundhed og sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år (2020): <https://vidensraad.dk/rapport/mental-sundhed-og-sygdom-hos-boern-og-unge-i-alderen-10-24-aar-forekomst-udvikling-og>

^{9,10} Sundhedsstyrelsen og Social- og Boligstyrelsen, "Fagligt oplæg til en 10-årsplan" (2022): https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2022/psykiatriplan/10AARS_PSYK-PLAN_260122_LOW.ashx

4.1. Psykiske lidelser hos børn og unge

Psykiske lidelser er kendetegnet ved, at en række kendte symptomer optræder samtidigt og er forbundet med funktionsnedsættelse hos barnet/den unge. Psykiske lidelser kommer til udtryk på mange forskellige måder og i forskellige sværhedsgrader.

Hvor der ved psykisk mistrivsel kan være enkelte tegn/symptomer til stede hos barnet/den unge, er der særlige krav til antallet og typen af symptomer for at kunne tale om en egentlig psykisk lidelse. De hyppigst forekommende lidelser blandt børn og unge er angsttilstande efterfulgt af ADHD, depression, autisme og spiseforstyrrelser¹¹, men også selvskade forekommer hyppigt og kan være et diffust symptom på flere forskellige underliggende vanskeligheder.

Såfremt et barn eller en ung med en psykisk lidelse ikke imødekommes med specialpædagogiske metoder eller får den nødvendige sundhedsfaglige behandling, kan det føre til yderligere mistrivsel. Psykisk lidelse kan være behandlingskrævende, når den går ud over barnets/den unges funktion i hverdagen, og hvis den medfører en ikke-forbigående mistrivsel.

I hver skoleklasse sidder der gennemsnitligt et til to børn med så svære psykiske lidelser, at de har brug for professionel hjælp.

Psykiske lidelser defineres som lidelser, der relaterer sig til en forstyrrelse af den enkeltes tanker, følelsesmæssige regulering eller adfærd, og som oftest medfører nedsat funktionsevne i dagligdagen, skaber ubehag og reducerer livskvaliteten hos den enkelte, og som kan forhindre den enkelte i at deltage aktivt i samfundet på lige fod med andre.

Kilde: Fagligt oplæg til en 10-årsplan, Sundhedsstyrelsen og Social- og Boligstyrelsen (2022)

4.2. Beskyttende og belastende faktorer

Årsagerne til psykisk mistrivsel og psykiske lidelser hos børn og unge er komplekse, og kan skyldes en kombination af genetiske, psykologiske, strukturelle og sociale forhold.

Forskellige faktorer kan have en beskyttende effekt mod at udvikle psykisk mistrivsel/lidelse. I barndommen er særligt en tryk og stabil tilknytning til vigtige omsorgspersoner afgørende for at gøre barnet mere robust over for udfordringer og belastninger, men også et stærkt tilhørsforhold til skole og fritidstilbud kan virke beskyttende¹².

Omvendt betegner belastende faktorer de forhold i et barns/ungts menneskes liv, som øger sandsynligheden for at udvikle problemer såsom psykisk mistrivsel. Nogle faktorer er individuelle omstændigheder, såsom genetiske dispositioner, sproglige kompetencer og sociale kompetencer. Andre belastende faktorer findes i barnets/den unges miljø. For eksempel særlige omstændigheder i skolen eller familien.

De fleste børn og unge kan godt håndtere at blive udsat for en eller flere belastninger, men flere samtidige belastninger øger sandsynligheden for, at barnets trivsel påvirkes. Nogle belastninger øger i særlig grad barnets risiko for at udvikle psykisk mistrivsel eller psykisk lidelse og det pædagogiske personale bør være særligt opmærksomme på, hvis en eller flere af følgende belastninger er til stede i barnets liv; at barnet har været udsat for omsorgssvigt, at barnet udsættes for mobning, for meget uro og støj eller hyppige skift i skolen, eller hvis en eller begge forældre lider af svær psykisk lidelse.

¹² Vidensråd for forebyggelse, "Mental sundhed og sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år (2020): <https://vidensraad.dk/rapport/mental-sundhed-og-sygdom-hos-boern-og-unge-i-alderen-10-24-aar-forekomst-udvikling-og>

¹¹ Dalsgaard et al., "Incidence Rates and Cumulative Incidences of the Full Spectrum of Diagnosed Mental Disorders in Childhood and Adolescence" (2020).

4.3. Bekymrende adfærd

Mistrivsel hos børn og unge kan komme til udtryk på mange forskellige måder. Det er almindeligt, at børn og unge i psykisk mistrivsel klager over fysiske symptomer som kvalme, ondt i maven eller hovedpine. Nogle vil virke mere triste, irriterede eller vrede, end de plejer, mens andre kan virke rastløse og urolige eller passive, trætte og energiforladte¹³. Nogle vil trække sig fra kontakt og samvær med andre, hvilket kan udvikle sig til øget skolefravær, mens udfordringerne for andre vil vise sig ved, at barnet eller den unge ofte kommer i konflikt eller har udadreagerende adfærd. Endelig er det vigtigt at være opmærksom på, at en del børn og unge i mistrivsel ikke vil vise tydelige tegn på dette i skolen. De kan for eksempel optræde stille og pligtopfyldende i skolen og derfor være svære at identificere for det pædagogiske personale.

4.3.1. Bekymring hos forældre eller andre personer i barnets/den unges netværk

Den første bekymring for et barns mistrivsel opstår ofte hos forældrene eller andre personer i barnets/den unges netværk, da en del børn og unge vil holde sammen på sig selv, når de er i skole, hvorefter de kan have kraftige reaktioner derhjemme som eksempelvis udadreagerende adfærd eller tilbage-trækning/isolation. Det er vigtigt, at skolen reagerer på forældrenes bekymring, så barnet hurtigt kan få den nødvendige hjælp, selv om der måske endnu ikke ses tydelige problemer i skolen. Forældre- ne eller primære forældre vil kunne bidrage med relevant viden om barnets trivsel uden for skolen, og der bør løbende under hele forløbet være en tæt dialog med forældrene. For børn og unge med forældre i sårbare positioner (for eksempel forældre med psykisk lidelse), kan det være relevant at ind- drage barnets netværk bredere end forældrene.

4.3.2. Tegn på psykisk mistrivsel hos børn og unge

Ofte vil det pædagogiske personale hurtigt blive opmærksomme på bekymrende adfærd hos et barn eller en ung, især hvis der er tale om skolefra- vær eller udadreagerende adfærd. Det kan være sværere at blive opmærksom på bekymrende adfærd, når den er indadvendt og passiv. Ligesom adfærden kan tilskrives andre årsager end psykisk mistrivsel hos barnet

I nedenstående refleksions- og dialogredskab be- skrives fem punkter, som hver især kan indikere, at barnet er i psykisk mistrivsel. Punkterne er baseret på SDQ-værktøjet, som præsenteres i kapitel 5 og suppleret med et punkt om fravær. Oversigten bør kendes af det pædagogiske personale og anvendes som afsæt for faglige refleksioner og dialog om det enkelte barns trivsel mellem forældre, pæda- gogisk personale, barnet selv og andre fagpersoner omkring barnet. Der bør i refleksionen og dialogen være opmærksomhed på, at børn og unge også kan vise andre tegn på psykisk mistrivsel.

Hvis dialogen giver anledning til bekymring kan der følges op med en SDQ, hvor barnets styrker og vanskeligheder afdækkes mere systematisk (se kapitel 5).

Værktøj 2

Refleksions- og dialogredskab: Tegn på psykisk mistrivsel

Barnet har udvist, eller barnet selv eller barnets forældre beretter om, et eller flere af nedenstå- ende adfærdsmønstre som gør sig gældende i en grad, at det påvirker barnets funktion i hverdagen:

- **Svært ved at komme ud af negative følelser**
Klager over ondt i hoved/mave/kvalme
Tendens til bekymring, tristhed, utryghed
i nye situationer, ængstelighed, selvskade
- **Adfærd, der påvirker fællesskabet negativt**
Kort lunte, følger ikke instrukser, kommer
let i slåskamp, mobber andre, lyver, snyder,
stjæler
- **Vanskeligheder i socialt samspil**
Holder sig for sig selv, ingen venner, ikke
vældt af andre børn, udsat for mobning
- **Svært ved at holde sig i ro og/eller bevare
opmærksomheden, fx færdiggøre en opgave**
Rastløs, overaktiv, svært ved at sidde stille,
svært ved at bevare koncentrationen og
færdiggøre opgaver, impulsiv
- **Barnet/den unge har bekymrende
skolefravær**

¹³ Vidensråd for forebyggelse, "Mental sundhed og psykisk sygdom hos 0-9-årige børn" (2021): <https://vidensraad.dk/rapport/mental-sundhed-og-psykisk-sygdom-hos-0-9-aarige-boern>

Boks 3: Implementering i praksis

I nedenstående er listet en række opmærksomhedspunkter i forbindelse med implementeringen af vidensgrundlaget (kapitel 3) i skolen. Opmærksomhedspunkterne er rettet til materialets målgrupper.

- **Puljeansøger** skal med udgangspunkt i vidensgrundlaget i nærværende kapitel udvikle og implementere et koncept for at øge viden om tegn på psykisk mistrivsel og psykiske lidelser hos pædagogisk personale, herunder brug af refleksions- og dialogredskabet om tegn på psykisk mistrivsel. I den forbindelse kan det overvejes:
 - Hvordan skal vidensgrundlaget omsættes, så det kan bruges til at øge det pædagogiske personales viden om tegn på psykisk mistrivsel og psykiske lidelser?
 - Hvilke lokale tilpasninger af refleksions- og dialogredskab om tegn på psykisk mistrivsel (side 16) er der behov for?
 - I hvilket format (fx skriftligt materiale, webinar, fysiske møder med videre) skal vidensgrundlaget formidles?
- **Skoleledelsen** skal sikre, at vidensgrundlaget udbredes blandt det pædagogiske personale og indgår systematisk i skolens arbejde med forebyggelse og trivsel. Det kan i den forbindelse overvejes:
 - Hvorvidt/hvordan skal forældrene, primære voksne orienteres om, at afprøvningen sker, og at skolen arbejder med tidlig opsporing?
 - Hvordan der ved projektets afslutning følges op på, om vidensgrundlaget understøtter arbejdet med tidlig opsporing, som tiltænkt.
- **Det pædagogiske personale** har kendskab til vidensgrundlaget og anvender refleksions- og dialogredskabet, når de i deres daglige arbejde bliver opmærksomme på adfærd hos en elev, som de finder bekymrende.

5. Anvendelse af SDQ-værktøjet og udpegning af ressourcepersoner

Dette kapitlet omhandler del 3 i modellen for tidlig opsporing og indsats i grundskolen, jf. boksen på side 9. I denne del præsenteres SDQ-værktøjet, hvem der kan anvende det og hvordan. SDQ er et spørgeskema, der kan understøtte en struktureret dialog om tegn på psykisk mistrivsel hos et barn, en systematisk opfølgning og støtte samt en eventuel beslutning om at henvise barnet til en indsats uden for skolen. Alle kan fungere som informanter i SDQ, men det kræver særlige kompetencer at fortolke SDQ, og derfor introducerer kapitlet også rollen som ressourceperson i grundskolen.

5.1. Hvad er SDQ?

SDQ er et spørgeskema, der giver et flerdimensionelt perspektiv på børns og unges psykiske udvikling og interaktion med andre. Værktøjet kan anvendes til at få et klarere billede af, om der er tale om psykisk mistrivsel hos et barn eller en ung. Resultatet af SDQ kan give et billede af sværhedsgraden af den enkeltes styrker og vanskeligheder, og dermed bidrage til en kvalificeret dialog mellem fagpersoner, familie og barnet/den unge¹⁴.

SDQ er et solidt og fagligt anerkendt værktøj, som kan bidrage til opsporing af de børn og unge, som er i mistrivsel, har en psykisk lidelse eller er i eller risiko for at udvikle en. På verdensplan er det et hyppigt brugt og veldokumenteret spørgeskema, som omhandler mental sundhed. SDQ anvendes til løbende vurderinger af barnets/den unges trivsel. Det kan derfor understøtte en systematisk opfølgning på udviklingen i et barns trivsel over tid. Spørgeskemaer til elever mellem 11 og 17 år, forældre og fagpersoner er vedlagt i bilag 1. Spørgeskemaerne findes også på den digitale platform boernungeliv.dk¹⁵.

SDQ er ikke et diagnostisk værktøj, og kan derfor hverken bruges til at identificere og stille diagnoser eller til at pege på, hvilke indsatser der bør iværksættes. SDQ kan derimod understøtte, at der træffes en beslutning om en målrettet indsats, der passer til det enkelte barns/unges konkrete udfordringer og styrker.

SDQ indeholder to delelementer. Det første element består af 25 spørgsmål, som omhandler barnets/den unges adfærd. De 25 spørgsmål fordeler sig inden for fem dimensioner: opmærksomhed, følelser, adfærd, relationer i forhold til jævnaldrende og sociale styrkesider. Det andet element består af 1-7 spørgsmål om barnets funktion i hverdagen.

¹⁴ Skolesundhed.dk, "SDQ-guide – til brugere af Skolesundhed.dk" (2016): https://mindhood.au.dk/fileadmin/mindhood.au.dk/SDQ-Guide_incl.appendiks.pdf

¹⁵ BørnUngeLivPLUS indeholder en digital version af spørgeskemaet SDQ, som kræver licens for at kunne anvende. Platformen understøtter arbejdet med et fælles mål og et fælles sprog for mental sundhed og mistrivsel, som kvalificerer og effektiviserer dialogen mellem fagpersoner. Læs mere [her](#).

5.2. Anvendelse af SDQ i grundskolen

SDQ kan anvendes på tværs af faggrupper på både det pædagogiske og sundhedsfaglige område, og det kan anvendes både ved begyndende bekymring for psykisk mistrivsel i grundskolen og som led i en mere målrettet udredning i sundhedsvæsenet. Det gør SDQ til et godt afsæt for at opnå fælles forståelse og fælles sprog om psykisk mistrivsel på tværs af både fagligheder og sektorer. I nedenstående boks gives eksempler på, hvad SDQ kan bidrage med i grundskolen.

Det kræver ikke særlige kompetencer at være informanter i SDQ. Alle med kendskab til barnet/den unge i hverdagen kan fungere som informanter i SDQ. Derfor kan både det pædagogiske personale, forældre og børn/unge fra 11 år og opefter udfylde spørgeskemaet med deres observationer og dermed bidrage til et helhedsorienteret blik på barnet/den unges styrker og vanskeligheder. Flere typer informanter kan give flere nuancer af barnets/den unges mistrivsel. Som udgangspunkt bør forældre/ne/de primære voksne altid udfylde SDQ.

Hvad kan SDQ bruges til i grundskolen?

- SDQ er et værktøj, der kan hjælpe med at identificere de børn og unge, som udviser tegn på psykisk mistrivsel, og hvor der er et behov for individrettet opmærksomhed.
- SDQ erstatter ikke det pædagogiske arbejde og indsatser i grundskolen. SDQ kan bidrage til at systematisere, dokumentere og til at give et tværprofessionelt sprog for psykisk mistrivsel.
- Resultaterne af SDQ kan bidrage til, at samtalen om barnets trivsel bliver mere nuanceret, fagligt underbygget og ud fra et fælles vidensgrundlag, som kan gøre det nemmere at pege på konkrete udfordringer og indsatser.
- Resultaterne og vurdering af SDQ kan anvendes til at iværksætte en indsats overfor barnet.

5.3. Ressourcepersonernes rolle

Det kræver særlig viden at tolke og anvende SDQ, og derfor skal skoleledelsen udpege en eller flere ressourcepersoner, som kan varetage opgaven som SDQ-ansvarlige. Alle medarbejdere tilknyttet grundskolen kan udpeges som ressourceperson og opkvalificeres i brug af SDQ.

Oplagte eksempler på ressourcepersoner kan være en sundhedsplejerske, en AKT-vejleder, en inklusionsvejleder, en inklusionspædagog eller en PPR-psykolog.

Det skal lokalt besluttes, hvem der skal være ressourcepersoner med ansvar for SDQ. Det kan sikre en større robusthed, at skolen udpeger en eller flere ressourcepersoner. Det vil styrke tværfagligheden i arbejdet, hvis ressourcepersonerne dækker forskellige kompetenceområder, for eksempel kan en være sundhedsplejerske og en anden AKT-vejleder/PPR-psykolog eller lignende.

Ressourcepersonen skal blandet andet have viden om:

1. Hvornår det er relevant at anvende SDQ.
2. Hvordan SDQ kan bruges som et dialogværktøj og til systematisk opfølgning på bekymrende trivsel hos et barn/en ung eller i en klasse.
3. Hvordan resultatet af SDQ fortolkes.
4. Hvornår og hvordan der bør handles på baggrund af resultatet af SDQ.

Udover at være i stand til at anvende SDQ, skal ressourcepersonen have særlig viden om psykisk mistrivsel for at kunne indgå i en sparringsrolle i forhold til det pædagogiske personale på skolen og eventuelt i SFO eller klub. Dertil skal ressourcepersonen have tid til at varetage den løbende dialog med forældre. Ressourcepersonen skal også have mulighed for faglig sparring og samarbejde med sundhedsplejerske, PPR-psykolog og evt. andre tilbud i kommunen. Ressourcepersonen sikrer, at der både iværksættes trivselsfremmende tiltag i barnets miljø, og at de børn og unge, som kunne have behov for sundhedsfaglige indsatser, hjælpes videre til yderligere afklaring og eventuelt behandling. Derfor skal ressourcepersonen være i stand til at handle videre på en bekymring.

Boks 4: Implementering i praksis

I nedenstående er listet en række opmærksomhedspunkter i forbindelse med implementeringen af SDQ. Opmærksomhedspunkterne er rettet til materialets målgrupper.

- **Puljeansøger** skal udvikle og designe et koncept for kompetenceudvikling af ressourcepersonen. Det kan i den forbindelse overvejes:
 - Hvordan udbydes kompetenceudviklingen til skolerne?
 - Hvilken understøttelse til arbejdet med SDQ skal der tilbydes fra centralt hold? (fx opsætning af spørgeskema, elektronisk system for afrapportering med videre, alternativt indkøb af adgang til BørnUngeLivPLUS)
- **Skoleledelsen** skal udpege en eller flere ressourcepersoner, som skal kompetenceudvikles til at varetage opgaven som SDQ-ansvarlig. Dette skal ske i samarbejde med kommunen, hvis der er ønske om, at en af de SDQ-ansvarlige skal være sundhedsplejersken eller PPR-psykologen. Ved flere ressourcepersoner anbefales det, at de repræsenterer både det pædagogiske- og sundhedsfaglige felt. Det bør sikres, at der er de fornødne ressourcer er til stede hos de udvalgte ressourcepersoner.
- **Skoleledelsen** skal orientere forældregruppen om, at skolen under afprøvningen anvender SDQ-værktøjet. I de tilfælde, hvor der ønskes at bruge SDQ, skal de specifikke forældre give samtykke hertil.
- **Skoleledelsen** skal sikre sig, at der er en tydelig og kendt procedure for, at ressourcepersonen involveres, når det pædagogiske personale bliver opmærksomme på bekymrende adfærd hos et barn eller en ung.
- **Det pædagogiske personale** har kendskab til proceduren om at gå i dialog med den ressourcepersonen, når de i deres daglige arbejde bliver opmærksomme på bekymrende adfærd hos et barn eller en ung.
- **Ressourcepersoner** er kompetenceudviklet til at varetage opgaven som SDQ-ansvarlig.

Bilagsfortegnelse

BILAG 1-5

- **SDQ-skema:** Pædagogisk personale til børn/unge på 4-10 år
- **SDQ-skema:** Forældre til børn på 4-10 år
- **SDQ-skema:** Pædagogisk personale til børn/unge på 11-17 år
- **SDQ-skema:** Forældre til børn/unge på 11-17 år
- **SDQ-skema:** Elev på 11-17 år

Spørgeskema om styrker og vanskeligheder (SDQ-Dan)

Vær venlig at krydse af om beskrivelserne nedenfor *ikke passer*, *passer delvist* eller *passer godt* i forhold til eleven. Prøv at besvare alle spørgsmålene - også selv om du er i tvivl eller ikke synes, de helt giver mening. Svaret gælder elevens adfærd de seneste 6 måneder eller dette skoleår.

Elevens navn:

Dreng/Pige

Fødselsdato:

	Passer ikke	Passer delvist	Passer godt
Er hensynsfuld og betænksom overfor andre	☐	☐	☐
Er rastløs, overaktiv, har svært ved at holde sig i ro i længere tid	☐	☐	☐
Klager ofte over hovedpine, ondt i maven eller kvalme	☐	☐	☐
Deler gerne med andre børn (slik, legetøj, spil og lign.)	☐	☐	☐
Har ofte raserianfald eller bliver let hidsig	☐	☐	☐
Er lidt af en enspænder, holder sig mest for sig selv	☐	☐	☐
Gør for det meste hvad der bliver sagt	☐	☐	☐
Bekymrer sig om mange ting eller virker ofte bekymret	☐	☐	☐
Prøver at hjælpe hvis nogen slår sig, er kede af det eller skidt tilpas	☐	☐	☐
Kan ikke sidde stille på stolen, har svært ved at holde hænder og fødder i ro	☐	☐	☐
Har mindst én god ven	☐	☐	☐
Slås ofte eller mobber andre børn	☐	☐	☐
Er ofte ked af det, trist eller har let til gråd	☐	☐	☐
Er generelt vellidt af andre børn	☐	☐	☐
Bliver nemt distraheret, mister let koncentrationen	☐	☐	☐
Er utryg eller klæbende i nye situationer, bliver nemt usikker	☐	☐	☐
Er god mod yngre børn	☐	☐	☐
Lyver eller snyder ofte	☐	☐	☐
Bliver mobbet eller drillet af andre børn	☐	☐	☐
Tilbyder ofte at hjælpe andre (forældre, lærere, andre børn)	☐	☐	☐
Tænker sig om før han/hun handler	☐	☐	☐
Stjæler fra hjemmet, i skolen eller andre steder	☐	☐	☐
Kommer bedre ud af det med voksne end med andre børn	☐	☐	☐
Er bange for mange ting, bliver nemt skræmt	☐	☐	☐
Færdiggør opgaver (f.eks. lektier), er god til at fastholde opmærksomheden	☐	☐	☐

Har du andre bemærkninger eller bekymringer?

Spørgeskemaet fortsætter på næste side

Synes du samlet set eleven har vanskeligheder på et eller flere af følgende områder:
følelser, koncentration, adfærd eller samspil med andre mennesker?

Nej	Ja, mindre vanskeligheder	Ja, tydelige vanskeligheder	Ja, alvorlige vanskeligheder
☐	☐	☐	☐

Hvis ”Ja”, så vær venlig at besvare de følgende spørgsmål:

- Hvor længe har vanskelighederne stået på?

Mindre end 1 måned	1-5 måneder	6-12 måneder	Mere end et år
☐	☐	☐	☐

- Gør vanskelighederne eleven ked af det eller ulykkelig?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

- Påvirker vanskelighederne hans/hendes dagligdag i forhold til:

	Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
Jævnaldrende?	☐	☐	☐	☐
Indlæring?	☐	☐	☐	☐

- Er vanskelighederne en belastning for dig eller klassen/gruppen som helhed?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

Underskrift.....

Dato

Lærer/pædagog/anden relation (angiv venligst)

Spørgeskema om styrker og vanskeligheder (SDQ-Dan)

Vær venlig at krydse af om beskrivelserne nedenfor *ikke passer*, *passer delvist* eller *passer godt* i forhold til din søn/datter. Prøv at besvare alle spørgsmålene - også selv om du er i tvivl eller ikke synes, de helt giver mening. Svaret gælder din søn/datters adfærd de seneste 6 måneder.

Din søn/datters navn:

Dreng/Pige

Fødselsdato:

	Passer ikke	Passer delvist	Passer godt
Er hensynsfuld og betænksom overfor andre	☐	☐	☐
Er rastløs, overaktiv, har svært ved at holde sig i ro i længere tid	☐	☐	☐
Klager ofte over hovedpine, ondt i maven eller kvalme	☐	☐	☐
Deler gerne med andre børn (slik, legetøj, spil og lign.)	☐	☐	☐
Har ofte raserianfald eller bliver let hidsig	☐	☐	☐
Er lidt af en enspænder, holder sig mest for sig selv	☐	☐	☐
Gør for det meste hvad der bliver sagt	☐	☐	☐
Bekymrer sig om mange ting eller virker ofte bekymret	☐	☐	☐
Prøver at hjælpe hvis nogen slår sig, er kede af det eller skidt tilpas	☐	☐	☐
Kan ikke sidde stille på stolen, har svært ved at holde hænder og fødder i ro	☐	☐	☐
Har mindst én god ven	☐	☐	☐
Slås ofte eller mobber andre børn	☐	☐	☐
Er ofte ked af det, trist eller har let til gråd	☐	☐	☐
Er generelt vellidt af andre børn	☐	☐	☐
Bliver nemt distraheret, mister let koncentrationen	☐	☐	☐
Er utryg eller klæbende i nye situationer, bliver nemt usikker	☐	☐	☐
Er god mod yngre børn	☐	☐	☐
Lyver eller snyder ofte	☐	☐	☐
Bliver mobbet eller drillet af andre børn	☐	☐	☐
Tilbyder ofte at hjælpe andre (forældre, lærere, andre børn)	☐	☐	☐
Tænker sig om før han/hun handler	☐	☐	☐
Stjæler fra hjemmet, i skolen eller andre steder	☐	☐	☐
Kommer bedre ud af det med voksne end med andre børn	☐	☐	☐
Er bange for mange ting, bliver nemt skræmt	☐	☐	☐
Færdiggør opgaver (f.eks. lektier), er god til at fastholde opmærksomheden	☐	☐	☐

Har du andre bemærkninger eller bekymringer?

Spørgeskemaet fortsætter på næste side

Synes du samlet set din søn/datter har vanskeligheder på et eller flere af følgende områder:
følelser, koncentration, adfærd eller samspil med andre mennesker?

Nej	Ja, mindre vanskeligheder	Ja, tydelige vanskeligheder	Ja, alvorlige vanskeligheder
☐	☐	☐	☐

Hvis ”Ja”, så vær venlig at besvare de følgende spørgsmål:

- Hvor længe har vanskelighederne stået på?

Mindre end 1 måned	1-5 måneder	6-12 måneder	Mere end et år
☐	☐	☐	☐

- Gør vanskelighederne din søn/datter ked af det eller ulykkelig?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

- Påvirker vanskelighederne hans/hendes dagligdag i forhold til:

	Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
Familieliv?	☐	☐	☐	☐
Venskaber?	☐	☐	☐	☐
Indlæring?	☐	☐	☐	☐
Fritidsaktiviteter?	☐	☐	☐	☐

- Er vanskelighederne en belastning for dig eller familien som helhed?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

Underskrift.....

Dato

Mor/far/anden relation (angiv venligst)

Spørgeskema om styrker og vanskeligheder (SDQ-Dan)

Vær venlig at krydse af om beskrivelserne i skemaet *ikke passer*, *passer delvist* eller *passer godt* i forhold til eleven. Prøv at besvare alle spørgsmålene - også selv om du er i tvivl eller ikke synes, de helt giver mening. Svaret gælder elevens adfærd de seneste 6 måneder eller dette skoleår.

Elevens navn:

Dreng/Pige

Fødselsdato:

	Passer ikke	Passer delvist	Passer godt
Er hensynsfuld og betænksom overfor andre	☐	☐	☐
Er rastløs, overaktiv, har svært ved at holde sig i ro i længere tid	☐	☐	☐
Klager ofte over hovedpine, ondt i maven eller kvalme	☐	☐	☐
Deler gerne med andre børn/unge (slik, spil og lign.)	☐	☐	☐
Har ofte raserianfald eller bliver let hidsig	☐	☐	☐
Er lidt af en enspænder, holder sig mest for sig selv	☐	☐	☐
Gør for det meste hvad der bliver sagt	☐	☐	☐
Bekymrer sig om mange ting eller virker ofte bekymret	☐	☐	☐
Prøver at hjælpe hvis nogen slår sig, er kede af det eller skidt tilpas	☐	☐	☐
Kan ikke sidde stille på stolen, har svært ved at holde hænder og fødder i ro	☐	☐	☐
Har mindst én god ven	☐	☐	☐
Slås ofte eller mobber andre børn/unge	☐	☐	☐
Er ofte ked af det, trist eller har let til gråd	☐	☐	☐
Er generelt vellidt af andre børn/unge	☐	☐	☐
Bliver nemt distraheret, mister let koncentrationen	☐	☐	☐
Er utryk i nye situationer, bliver nemt usikker	☐	☐	☐
Er god mod yngre børn	☐	☐	☐
Lyver eller snyder ofte	☐	☐	☐
Bliver mobbet eller drillet af andre børn/unge	☐	☐	☐
Tilbyder ofte at hjælpe andre (forældre, lærere, børn)	☐	☐	☐
Tænker sig om før han/hun handler	☐	☐	☐
Stjæler fra hjemmet, i skolen eller andre steder	☐	☐	☐
Kommer bedre ud af det med voksne end med andre børn/unge	☐	☐	☐
Er bange for mange ting, bliver nemt skræmt	☐	☐	☐
Færdiggør opgaver (f.eks. lektier), er god til at fastholde opmærksomheden	☐	☐	☐

Har du andre bemærkninger eller bekymringer?

Spørgeskemaet fortsætter på næste side

Synes du samlet set eleven har vanskeligheder på et eller flere af følgende områder:
følelser, koncentration, adfærd eller samspil med andre mennesker?

Nej	Ja, mindre vanskeligheder	Ja, tydelige vanskeligheder	Ja, alvorlige vanskeligheder
☐	☐	☐	☐

Hvis ”Ja”, så vær venlig at besvare de følgende spørgsmål:

- Hvor længe har vanskelighederne stået på?

Mindre end 1 måned	1-5 måneder	6-12 måneder	Mere end et år
☐	☐	☐	☐

- Gør vanskelighederne eleven ked af det eller ulykkelig?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

- Påvirker vanskelighederne hans/hendes dagligdag i forhold til:

	Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
Jævnaldrende?	☐	☐	☐	☐
Indlæring?	☐	☐	☐	☐

- Er vanskelighederne en belastning for dig eller klassen/gruppen som helhed?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

Underskrift.....

Dato

Lærer/pædagog/anden relation (angiv venligst)

Spørgeskema om styrker og vanskeligheder (SDQ-Dan)

Vær venlig at krydse af om beskrivelserne nedenfor *ikke passer*, *passer delvist* eller *passer godt* i forhold til din søn/datter. Prøv at besvare alle spørgsmålene - også selv om du er i tvivl eller ikke synes, de helt giver mening. Svaret gælder din søn/datters adfærd de seneste 6 måneder.

Din søn/datters navn:

Dreng/Pige

Fødselsdato:

	Passer ikke	Passer delvist	Passer godt
Er hensynsfuld og betænksom overfor andre	☐	☐	☐
Er rastløs, overaktiv, har svært ved at holde sig i ro i længere tid	☐	☐	☐
Klager ofte over hovedpine, ondt i maven eller kvalme	☐	☐	☐
Deler gerne med andre børn/unge (slik, spil og lign.)	☐	☐	☐
Har ofte raserianfald eller bliver let hidsig	☐	☐	☐
Er lidt af en enspænder, holder sig mest for sig selv	☐	☐	☐
Gør for det meste hvad der bliver sagt	☐	☐	☐
Bekymrer sig om mange ting eller virker ofte bekymret	☐	☐	☐
Prøver at hjælpe hvis nogen slår sig, er kede af det eller skidt tilpas	☐	☐	☐
Kan ikke sidde stille på stolen, har svært ved at holde hænder og fødder i ro	☐	☐	☐
Har mindst én god ven	☐	☐	☐
Slås ofte eller mobber andre børn/unge	☐	☐	☐
Er ofte ked af det, trist eller har let til gråd	☐	☐	☐
Er generelt vellidt af andre børn/unge	☐	☐	☐
Bliver nemt distraheret, mister let koncentrationen	☐	☐	☐
Er utryk i nye situationer, bliver nemt usikker	☐	☐	☐
Er god mod yngre børn	☐	☐	☐
Lyver eller snyder ofte	☐	☐	☐
Bliver mobbet eller drillet af andre børn/unge	☐	☐	☐
Tilbyder ofte at hjælpe andre (forældre, lærere, børn)	☐	☐	☐
Tænker sig om før han/hun handler	☐	☐	☐
Stjæler fra hjemmet, i skolen eller andre steder	☐	☐	☐
Kommer bedre ud af det med voksne end med andre børn/unge	☐	☐	☐
Er bange for mange ting, bliver nemt skræmt	☐	☐	☐
Færdiggør opgaver (f.eks. lektier), er god til at fastholde opmærksomheden	☐	☐	☐

Har du andre bemærkninger eller bekymringer?

Spørgeskemaet fortsætter på næste side

Synes du samlet set din søn/datter har vanskeligheder på et eller flere af følgende områder:
følelser, koncentration, adfærd eller samspil med andre mennesker?

Nej	Ja, mindre vanskeligheder	Ja, tydelige vanskeligheder	Ja, alvorlige vanskeligheder
☐	☐	☐	☐

Hvis ”Ja”, så vær venlig at besvare de følgende spørgsmål:

- Hvor længe har vanskelighederne stået på?

Mindre end 1 måned	1-5 måneder	6-12 måneder	Mere end et år
☐	☐	☐	☐

- Gør vanskelighederne din søn/datter ked af det eller ulykkelig?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

- Påvirker vanskelighederne hans/hendes dagligdag i forhold til:

	Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
Familieliv?	☐	☐	☐	☐
Venskaber?	☐	☐	☐	☐
Indlæring?	☐	☐	☐	☐
Fritidsaktiviteter?	☐	☐	☐	☐

- Er vanskelighederne en belastning for dig eller familien som helhed?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

Underskrift.....

Dato

Mor/far/anden relation (angiv venligst)

Spørgeskema om styrker og vanskeligheder (SDQ-Dan)

Vær venlig at krydse af om beskrivelserne i skemaet *ikke passer*, *passer delvist* eller *passer godt* på dig. Prøv at besvare alle spørgsmålene - også selv om du er i tvivl eller ikke synes de helt giver mening. Svar på baggrund af hvordan det har været de seneste 6 måneder.

Dit navn

Dreng/Pige

Fødselsdato

	Passer ikke	Passer delvist	Passer godt
Jeg prøver at være venlig mod andre. Jeg tænker over hvordan andre har det	☐	☐	☐
Jeg er rastløs, har svært ved at holde mig i ro i længere tid	☐	☐	☐
Jeg har tit hovedpine, ondt i maven eller kvalme	☐	☐	☐
Jeg deler gerne med andre (slik, spil og lign.)	☐	☐	☐
Jeg kan blive meget vred og bliver tit hidsig	☐	☐	☐
Jeg holder mig mest for mig selv. Jeg gør mange ting alene eller passer mig selv	☐	☐	☐
Jeg gør som regel det, jeg får besked på	☐	☐	☐
Jeg er tit bekymret	☐	☐	☐
Jeg prøver at hjælpe hvis nogen slår sig, er kede af det eller har det dårligt	☐	☐	☐
Jeg har altid uro i kroppen. Jeg har svært ved at sidde stille og holde mig i ro (arme, ben, fingre, hoved eller krop)	☐	☐	☐
Jeg har mindst én god ven	☐	☐	☐
Jeg slås meget. Jeg kan få andre til at gøre, som jeg vil	☐	☐	☐
Jeg er tit ked af det, trist eller lige ved at græde	☐	☐	☐
Andre på min egen alder synes for det meste godt om mig	☐	☐	☐
Jeg bliver nemt distraheret. Jeg har svært ved at koncentrere mig	☐	☐	☐
Jeg bliver utryg i nye situationer. Jeg bliver let usikker på mig selv	☐	☐	☐
Jeg er god mod yngre børn	☐	☐	☐
Jeg bliver tit beskyldt for at lyve eller snyde	☐	☐	☐
Jeg bliver mobbet eller drillet af andre børn eller unge	☐	☐	☐
Jeg spørger tit om jeg kan hjælpe til, hvis nogen har brug for det (forældre, lærere, børn)	☐	☐	☐
Jeg tænker mig om, før jeg gør noget	☐	☐	☐
Jeg tager ting som ikke er mine (derhjemme, i skolen eller andre steder)	☐	☐	☐
Jeg kommer bedre ud af det med voksne end med mine jævnaldrende	☐	☐	☐
Jeg er bange for mange ting. Jeg bliver nemt skræmt	☐	☐	☐
Jeg gør de opgaver færdige som jeg begynder på (f.eks. lektier). Jeg er god til at fastholde min opmærksomhed	☐	☐	☐

Har du andre bemærkninger eller bekymringer?

Spørgeskemaet fortsætter på næste side

Synes du, at du har vanskeligheder på et eller flere af følgende områder:
følelser, koncentration, opførsel eller at komme ud af det med andre mennesker?

Nej	Ja, mindre vanskeligheder	Ja, tydelige vanskeligheder	Ja, alvorlige vanskeligheder
☐	☐	☐	☐

Hvis ”Ja”, så vær venlig at besvare de følgende spørgsmål:

- Hvor længe har vanskelighederne stået på?

Mindre end 1 måned	1-5 måneder	6-12 måneder	Mere end et år
☐	☐	☐	☐

- Gør vanskelighederne dig ked af det eller ulykkelig?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

- Påvirker vanskelighederne din dagligdag i forhold til:

	Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
Familieliv?	☐	☐	☐	☐
Venskaber?	☐	☐	☐	☐
Indlæring?	☐	☐	☐	☐
Fritidsaktiviteter?	☐	☐	☐	☐

- Gør vanskelighederne det sværere for dem omkring dig (familien, venner, lærere osv.)?

Slet ikke	Kun lidt	Ret meget	Virkelig meget
☐	☐	☐	☐

Underskrift

Dato

Sundhed for alle ♥ + ●